

Čovjeku je prva zadaća čovjek

Nikola Stanković*

Sažetak

U radu se traži odgovor na pitanje koja je čovjekova prva zadaća i pod kojim je vidikom ona prva. Govori se o nemogućnosti da čovjek ostane u posvemašnjoj imanenciji i da istodobno sebe ozbilji kao čovjeka. Čovjek se zbiva u susretu s bićima oko sebe, a najviše u dijalogu s drugim ljudima, a taj je dijalog opet omogućen zajedničkim uvidima u temeljnu određenost bitka, kao i spoznajom bezuvjetne obilježije aktivne težnje za onim što je dobro. Time se čovjek otvara svijetu osobnosti i ljubavi kao uvjetu ne samo pukog opstanka nego i istinskog očovječenja.

1. Osnovni uvidi

Ako je čovjeku vrijedno ono što odgovara njegovim istinskim potrebama, onda se, zaista, može reći da je prva čovjekova potreba i zadaća biti čovjekom, a iz toga slijedi da mu je vrijedno sve ono što mu pomaže da tu zadaću izvršava. Naime, svaki čovjek i u svako vrijeme jest čovjek, ali sebe svjestan čovjek istodobno zna da on još uvijek nije ono što bi mogao i trebao biti. Nalazi se u ne-konačnom stanju tako da već nekako jest i zna što bi trebao biti, ali to još nije u potpunosti. On spoznaje svoju otvorenost kao svoju zadaću koja nikako nije posve neodređena i u prazno. Nije takva da ju se može bilo kako izvršavati niti je se bez ikakve krivnje može odreći ili pak posve od nje odustati.

Znanje o tome nije do kraja tematizirano, razrađeno i utvrđeno, i to ne samo iz razloga što nova postignuća otvaraju nove i veće mogućnosti na putu prema čovjekovu cilju. Nova ostvarenja mogu biti novi vidikovi, s kojih se cilj bolje prepoznaje i jasnije vidi, ali mogu služiti i kao skrivanje najvećih čovjekovih perspektiva ukoliko se misli da je čovjek već dospio na najviši mogući tron s kojega ga više nitko i ništa ne može skinuti, jer je taj postignuti položaj nezamjenjiv i nenadoknadiv ili se, jednostavno, ne može nadvisiti jer se drži najvišim.

U svijesti o mogućnosti neslučenog napretka i iznenadne preobilne nagrade za čvrstu vjeru, ustrajno iščekivanje i traženje, čovjek razabire i različita znanja o sebi samom. Ima čvrstih i nepotresnih spoznaja koje nikako ne može dovoditi u pita-

* Prof. dr. sc. Nikola Stanković, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb.

nje, ako išta znade i ako se znanje može zvati znanjem. Jedno od uporišta čovjekove veličine sastoji se u tome da on, kao promjenjivo biće, spoznaje nepromjenjive istine koje vrijede uvijek i posvuda.

Na takvim su se istinama lomila koplja kroz povijest pa sve do dana današnjeg. Pri tome neki zaboravljaju da se takve rasprave ne bi ni mogle voditi da nema uvida koje svi imaju i koji su uvjet mogućnosti komunikacije i sporazumijevanja. Na temelju tih uvida razlikujemo ono što je promjenjivo od onoga što je trajno, ono što je vremenito od onoga što je vječno, zatim nenužno od nužnog, neistinito od istinitog, ružno od lijepog, loše od dobrog, razjedinjeno od jednog, zbiljsko od nezbiljskog. Ako se takvi uvidi žele staviti u pitanje, moguće je to samo stoga jer ih i tada pretpostavljamo. Inače ih se ne bi ni moglo prepoznati kako nekakve tvrdnje s razumljivim sadržajem.

Što vrijedi za rasprave o drugim stvarima, vrijedi i za raspravu o čovjeku, s time da ona dobiva nove dimenzije. Naime, čovjek je biće koje ima uvid u samog sebe i govori iz sebe, a kroz sebe gleda na drugo, kao što mu susret s drugim omogućuje da sebe izričitije spozna. Tako mu je spoznaja drugog nekako uvjetovana onim osnovnim uvidom u sebe. S druge pak strane, izgleda da bez susreta s drugim nema nijedne posve svjesne i izričite spoznaje. Za čovjeka su neki uvidi od egzistencijalnog značenja pa se o njima i ne mogu voditi takozvane posve objektivne rasprave, što uopće ne znači da one moraju biti subjektivističke. Naime, čovjeku je stalo do sebe samoga te on svjesno i odgovorno želi ne samo čuvati nego u dinamici ozbiljenja i sačuvati svoje biće.

Koliko god se čovjek u svojoj vremenitosti i treptavosti osjećao nenužnim, nadu mu daje ona iskonska nedokidivost bitka na čijoj punini i sam participira i čijih je temeljnih zakonitosti svjestan. Koliko god je čovjek ograničeno biće, ipak je više u *zajedništvu i srodstvu* s bitkom nego li se nebitkom. Svojim kontingentnim bivstvovanjem graniči s provalijom nebitka koje se, istina, plaši, ali se istodobno tim jače uzda u konačnu pobjedu nad strahom što izvire iz prijetnje bezdana. Međutim, taj bezdan praznine i neizmjerne punina bitka nikako nisu usporedivi, a pogotovo nemaju jednako čvrsto utemeljenje. Ništavilo se ne opire ni na što, dok se svako biće na kraju krajeva utemeljuje na onom nepotresnom, apsolutnom, bezuvjetnom, punini koja ničim nije ugrožena te suvereno prkosi svakom poništenju.

2. Što je čovjek?

Da bi čovjek spoznao što je on sam, veoma mu je potrebno i vrijedno ono drugo što nije on. On se ne bi spoznao kao čovjek kad se ne bi susreo s tim drugim i kad sebe ne bi razlikovao od toga drugoga. To razlikovanje mu omogućuje da sebe izdašnije spozna, ali istodobno mu se nameće i pitanje mogućnosti razlikovanja. S čime se uspoređuje jedno i drugo da bi se vidjelo kako oni nisu istovjetni? Ako nema onog prema čemu se uspoređuju, teško ih je, zapravo, nemoguće razlikovati.

Dakle, i u znanju o čovjeku neprestano se nameće neko pretpostavljeno, neizričito znanje onom izričitom koje prosuđujemo da je ljudsko ili pak neljudsko, to jest da bi se čovjek trebao i mogao ponašati ovako, a ne posve drukčije.

To ne znači da čovjek može postati nešto drugo doli čovjek. Zagonetno je da čovjek, uvijek ostajući čovjekom, može zaključiti da se vladao kao nečovjek i da je morao drukčije postupati. Ako pravo prosuđuje, vrijedno mu je sve ono što mu pomaže da se ta osnovna potreba i zadaća izvršava.

Već je Aristotel govorio o nutarnjoj svrhovitosti svakog bića u prirodi. Ono teži ostvarenju svoje biti. Tako bismo mogli provizorno reći da je čovjekova prva potreba ispunjenje te osnovne potrebe da bude čovjekom, to jest, prva čovjekova vrednota koju spoznaje jest upravo čovjek, a tek onda ono bez čega on ne može postati to što treba biti.

Ovdje valja reći da u ovom razmišljanju ne citiramo mnoge izreke dugih mislilaca o čovjeku. One, doduše, ponekad mogu rasvijetliti ono što doživljavamo, a ponekad mogu to isto zamagliti pogotovo kad znamo da su izjave različitih mislilaca veoma različite, napose stoga što su uzete iz cjeline teksta koji je imao neke svoje zadaće. Stoga je svako prilagođivanje i uklapanje tuđih citata donekle riskantno. Zbog toga ćemo se najviše oslanjati na svoje vlastito, izvorno i, koliko je moguće, neposredno promatranje samih sebe. Dakle, svoje motrenje ćemo usmjeriti na same sebe, naravno, imajući uvijek na oku i na umu ono što smo čuli i doživjeli. Sve ćemo to još jedanput odmjeriti na onim temeljnim uvidima na kojima inače sve mjerimo.

Ta svi smo mi ljudi i razumijemo se u to što znači biti čovjek. To moramo samo ispravno i odgovorno tematizirati i u izmjeni iskustava povući određene izričite zaključke. Zato svojim razmišljanjem ne bismo željeli nikoga impresionirati, tako da sam prestane misliti. Nakana je upravo obrnuta. U dijalogu bismo željeli najprije sebe pa onda i druge recimo grubu riječ »ekspresionirati«, naravno, ukoliko se sugovornici dadu potaknuti, te ponovno o sebi započnu razmišljati i pokušaju iznovice čitati onu još uvijek nedočitanu, zagonetnu knjigu svoje vlastite naravi i postojanja.

Ako se za nešto na svijetu može reći da se u njemu neprestano susreću, smjenjuju, ujedinjujući se i razjedinjujući se, znanje i neznanje, onda to vrijedi za čovjeka. To dvoje, znanje i neznanje, obitavaju zajedno u njemu samom.

Dakle, na tvrdnju da znamo što je čovjek, možemo bez daljnjega pristati, iako s određenom zadržkom. Koliko god smo ljudi, ipak svakim danom stječemo nove spoznaje ne samo o svijetu oko sebe nego i o sebi ili, možda bolje rečeno, o svome svijetu. No, naš svijet, koliko god bio svijet, ipak je ograničen, iako mu granice nisu fiksirane.

Tako, govoreći o svome svijetu, mi zapravo ne znamo posve točno o čemu govorimo. Naš svijet je obilježen neprestanim promjenama tako da u dva različita trenutka biva različitim. Kakve su to razlike i kako one duboko sežu, također nam je otvoreno pitanje. Naime, one se zbivaju na našem, i u našem svijetu koji je u neprestanoj promjeni, ali unatoč svemu, taj svijet uvijek ostaje našim svijetom. Što

je u tome svijetu važno, a što manje važno, što je bitno, a što nebitno, sporedno i usputno, nije nam uvijek lako razlučiti i odgovoriti.

3. *Slikovita usporedba*

Pokušajmo, načas, govoriti slikovito, a ne apstraktno i pojmovno! Možda ćemo tako lakše i cjelovitije razumijevati svoju konkretnu, ali istodobno donekle i fluidnu situaciju. Predočimo si zgodu, zapravo nezgodu, da smo sami u kući i da izbije požar tako velik da ga ne možemo obuzdati i ugasiti. Postavlja se pitanje što bismo prvo spašavali. Naravno, odgovor ovisi i o tome koliko imamo vremena na raspolaganju. Kad bi bilo više vremena, ako već ne bismo mogli spasiti kuću, spašavali bismo sve pokretno i sve što ima neku vrijednost u našem životu. Svakako bismo birali ono što bismo držali vrijednijim. I na kraju, kad bi ostalo vrlo malo vremena, toliko da možemo neozlijeđeni izići iz kuće ili iskočiti, spašavali bismo živu glavu makar ništa drago ne spasili. Živa glava ili čovjek je ono najvrijednije u toj kući koja izgara, a tek onda novac, zlatnina, dokumenti, automobili, umjetničke slike, odijela, uspomene i slično već kojim redom bi tko bio u mogućnosti vrjednovati, to jest vrijednosno poredati, odnosno prema nekoj hijerarhiji vrijednosti stupnjevati pa onda tim redom i spašavati.

Spomenuta slika nam jasno govori i izgleda da tu nema ničeg spornog, osim pitanja kako je izbio požar. Ali u trenutku spašavanja života moguće da odgovor na to pitanje i nije prva zadaća premda u gašenju požara može biti važna.

4. *Opasna samorazumljivost*

Samo po sebi je razumljivo da je iz požara najvažnije izvući živu glavu i izići neozlijeđen. Pa to je tako jasno da bi samo luđak upropastio život da spasi, recimo, automobil. Upravo u tome i jest problem što mi svi to znamo, a ponekad se u životu vladamo kao da to ne znamo. To samo po sebi razumljivo znanje ponekad, naglo ili postupno, prestane biti djelotvornim znanjem pa se pretvara u zaboravljene spoznaje koje se ne rabe svaki dan iako su uvijek na dohvat naših misli i prosuđivanja.

Čovjeka koji se u svom govoru i ponašanju neprestano osvrće na takve samorazumljive i općenite spoznaje nazivaju konzervativnim i zaostalim — bez modernog načina shvaćanja i razumijevanja. Moderan čovjek ne želi biti vezan nekim nepromjenjivim principima ili načelima, osim onim načelom da ne želi imati principe koji bi ga neprestano uvjetovali i određivali, zapravo vezali i obvezivali u njegovu razmišljanju, odlučivanju, a napose u ponašanju. Poznate su tvrdnje u našem vremenu da su već odavno odbačene stare, velike i sveobuhvatne priče koje se svega i svakoga tiču.

Izgleda da je moderni čovjek čovjek trenutka i trenutne inspiracije. Kao da on ne želi priznati sveobuhvatni obzor niti za njim težiti, nego radije ostaje kod malih sitnih užitaka (kamijevskih malih sreća), na plaži ili negdje drugdje.

Međutim, zbrajanjem onog sitnog, čime se bavimo za našeg kratka života, nećemo doći do nečega zaista velikog, veoma krupnog, beskrajnog — pogotovo što to sitno i samo brzo propada. Isto tako, kratki momenti sreće su tako kratki da u životu ne čine većinu, a i kad bi cijeli naš život bio ispunjen takvim malim srećama, njihova bi se kvaliteta na kraju ipak pokazala vremenitom i varljivom, zapravo propadljivom, to jest nedostatnom i nedovoljnom da preživi vatru smrti koja sve uništava pa i ono za nas najvrjednije, živu glavu. Je li ona ono na svijetu najvrjednije? O tome ćemo kasnije raspraviti.

5. *Svijet je kuća u požaru*

Dakle, pod jednim vidikom život možemo usporediti s kućom u požaru u kojoj mi biramo što je za nas vrijedno, što vrjednije i što je pak ono najvrjednije bez čega ne bismo željeli ostati ili što nikako ne bismo željeli izgubiti, odnosno što bismo pod svaku cijenu željeli spasiti. Pitanje se postavlja: što je svake cijene vrijedno? O tome upravo i jest riječ. Evanđelje će reći da ispravno postupamo onda kad se držimo one da čovjeku ništa ne koristi ako cijeli svijet zadobije a životu svome naškodi.

Međutim, nije nam u prvom redu dovoljno samo pojmovno poznavati rješenje zagonetke života, ako nas ono ne bi čvrsto uvjerilo u svoju ispravnost. Da bi to rješenje bilo bolje i cjelovitije spoznato, te našoj razumskoj naravi prihvatljivo, moramo znati i kako se do njega dolazi i zašto je ono upravo takvo kakvim se najavljuje i objavljuje.

Znamo da nije lako natjerati čovjeka na djelovanje ako ne zna razlog zašto treba nešto činiti. Zapravo bi to bilo nemoguće ukoliko nemamo prinudnih sredstava koja bi ga motivirala na određeno djelovanje i postupanje, barem iz razloga da izbjegne veće neugodnosti.

Budući da je pravo i istinsko ljudsko djelovanje ono slobodno i odgovorno, i to prema objektivnom redu vrijednosti, o njemu je ovdje riječ, a ne o prisilnom kao ni o proizvoljnom i nevezanom, ovisnom samo o trenutačnom raspoloženju, to jest unosnom utoliko ukoliko nam donosi već spomenute male sreće ili zadovoljstva. One zapravo i nisu sreća jer nisu neupitna zadovoljstva, nego ponekad tek pomoć u zaboravljanju onog objektivnog reda vrijednosti prema kojem valja djelovati da bi čovjek postigao svoju svrhu — učovječio se i očovječio naravno, ako se složimo o tome da on ima nekakvu svrhu.

Čini mi se da je temeljna funkcija droge upravo u tome da čovjeku suzi obzor ili pogled na zbilju te tako zaboravi beskrajnu vrijednost prema kojoj treba ići, a zadovolji se ograničenim užitkom koji na neko vrijeme umanjuje ili pak posve isključuje svijest o onom najpotrebnijem. Droga mora biti zaista jaka da bi suzila čovjekovu naravnu otvorenost prema vječnosti i beskraju i posve mu usmjerila pogled na nešto ograničeno i prolazno.

Prikraćivanjem i ubijanjem čovjekovih apetita ubija se i čovjek jer mu se ne dopušta ono od čega on jedino i može živjeti. Droga je najprije mrcvarenje čovjeka koji nije stvoren za takve užitke, koji žele odjednom isisati život tako da od njega

više ništa ne ostane. No, dok je čovjek živ, uvijek mu se ponovno otvara, makar i zamagljen, pogled prema beskrajnome, onom najvrednijem i najpotrebnijem bez čega čovjek ne može postići svoju svrhu: biti čovjekom. Najveća se nepravda nanosi čovjeku kad ga se uspije otrgnuti od beskrajne vrijednosti, pozitivnosti, savršenosti, dobrote i ljubavi.

6. *Vrednote se mogu otkrivati i ostvarivati*

Što to znači? To najprije znači da tu postoji određena terminološka zbrka. Nekima su vrijednote i vrijednosti isto, neki ih razlikuju, a mi ćemo reći ovako: svaka-ko vrijednosti zadovoljavaju određene čovjekove potrebe. Vrijedno je ono što je poželjno sa subjektivne strane pa može onda biti i subjektivno zavodljivo, ali potrebno je tražiti ono što je i objektivno poželjno i nije varljivo, nego istinski vrijedno.

Usput rečeno, u literaturi se često spominje hijerarhija potreba kako ih je poredao Maslow. Najprije su tu fiziološke potrebe, zatim potreba za sigurnošću, za ljubavlju i pripadnošću, vrijednošću, sebeostvarenjem te transcendencijom. O njihovoj doživljavanju govore posebno psiholozi. Mi nastavljamo zajedničko razmišljanje bez unaprijed prihvaćenih skala i shema kako bismo prodrli u samu bit vrijednoga i našeg odnosa prema njemu.

Kad govorimo o vrijednostima koje se tiču ljudskog života, najprije možemo spomenuti one materijalne koju su čovjeku potrebne da bi mogao fizički preživjeti. Njih on otkriva i upotrebljava, pa i stvara. Tako su oni ljudi u raju zemaljskom imali obilje plodova, a da nisu morali u znoju lica svoga obrađivati zemlju. Isto tako otkrivaju takve vrijednosti i ona primitivna plemena koja žive od lova i divljih plodova. No i moderni ljudi koji su uznapredovali u obrađivanju zemlje, rude i upotrebi energije, također moraju otkrivati i onda obrađivati slične vrijednosti.

To obrađivanje ima više stupnjeva. Najprije se otkrivene vrijednosti obrađuju da bi mogle pripomoći održanju života, a tek onda se takve vrijednosti doraduju da bi život bio kvalitetniji jer čovjeku nije potrebna samo fizička i biološka energija i one uporabne i korisne vrijednosti nego ima potrebu i za estetskim vrijednostima ili vrjednotama, zatim etičkim (dobro), logičkim (istina), religioznim. Mogli bismo reći da se o vrjednotama može govoriti onda kada one mogu biti cilj težnje čovjeka kao čovjeka, dakle čitava čovjeka, a ne samo njegova određenog dijela.

7. *Odnos vrijednosti*

Niže vrijednosti se otkrivaju, obrađuju, upotrebljavaju i iskorištavaju, ali tako da u ispravnom ljudskom postupanju one uvijek trebaju ostaviti slobodan pristup onim višim vrjednotama. Jedino tako mogu pripomoći čovjeku da se u svojoj biti potvrdi i, kako obično kažemo, ozbilji.

Čovjekovo čovjekovanje ili zbivanje, to jest napredovanje u čovještvo može se događati jedino spoznavanjem i djelovanjem, aktivnom težnjom prema ciljevima koji mogu biti čovjeka dostojni. Ali i ti ciljevi moraju biti poredani u određenom

hijerarhijskom redu. Estetske, etičke i religiozne vrednote čovjeka su dostojne i on mora težiti za njima, ali u nekim momentima estetika stupa u pozadinu kada je u pitanju goli ljudski život. Drugim riječima, čovjek, ako želi postupati ljudski, mora poštivati objektivni red vrijednosti i vrjednota. U svagdanjem životu obično nam je jasan taj red, ali ponekad dolazimo u konflikt. No to nije naša tema.

8. *Čovjek kao prva zadaća i vrjednota*

Ovim dosadašnjim smo izrekli jednu tvrdnju koja se čini u suprotnosti s naslovom. Čovjeku je prva zadaća čovjek, a to znači da je on sebi prva potreba i vrjednota. Drugim riječima, kako čovjek, kao biće koje postoji, živi misli i djeluje, može biti prva vrjednota kada on mora druge vrjednote otkrivati i prema njima postupati da bi bio čovjekom? On ispada kao drugotna vrjednota koja se obazirući se na one prvotne sama čuva i ostvaruje. Kao da se on ovrjednovljuje poštujući objektivni red vrijednosti. Kao da on može postajati tek onda čovjekom kada otkrije i upotrijebi određene vrijednosti, pa onda i živjeti može tek onda kada otkrije kako i koliko one pogoduju određenim stupnjevima njegova života. Primjerice, ispravno misliti može tek onda kada otkrije zakonitosti bitka. Sam je vrijedan tek onda kada otkrije kako treba djelovati i kako se treba ponašati, pa onda tako i čini. Inače ga proglašuje ništarijom. Pitanje je, dakle, ovisi li čovjekova vrijednost o nekoj drugoj vrijednosti, o nečem drugom ili pak o nekim drugim bićima.

9. *Mogućnost odustajanja i perspektiva*

Kako, inače, može biti ništarija onaj koji je prva vrjednota? Znači li to da čovjek nije apsolutna vrjednota, nego da sebe može svesti na ništariju koja ipak nije definitivno ništa dokle god hoda svijetom?

Dok čovjek postoji, dok živi, misli i djeluje, nikada mu pogled ne može biti posve okrenut od vrjednota. Onaj koji znade da postoji, ne može ne poznavati osnovne zakonitosti bivstvovanja i bezuvjetno protivljenje bitka nebitku ili ništavilu. Dakle, promjenjivi, nestalni, kontingentni čovjek znade za nepromjenjivu i bezuvjetnu zakonitost. Čovjek to niotkuda nije mogao zaključiti jer svako zaključivanje pretpostavlja osnovni uvid bezuvjetnoga protivljenja bitka i nebitka.

To je čudo nad čudesima: vremenito znade za vječno, propadljivo znade za nepropadljivo, treptavo znade za nedokidivo. Ono što opostoji kao nenužno, zaključuje da mora postajati ono koje ne može ne biti, to jest koje nužno postoji, ono što vremenito opstoji zaključuje da mora postojati ono vječno, ono što opstoji kao otvorenost, nesavršenost i praznina zaključuje da postoji ispunjenost i savršena punina onog apsolutno najizvrsnijeg što se ni s čime ne daje mjeriti — jer je samo ono sama mjera svake mjere i temelj svake vrijednosti, a poznavanje njega temelj svakog vrjednovanja, a sve drugo ukoliko na njemu participira, na njemu je utemeljeno.

Jednom riječju, čovjek je biće koje se razumije u bitak, u njegove zakonitosti i smisao. Smisao bitka nije samo vječna protivnost nebitku već i vječna pobjeda i slava nad onim što ugrožava sve što ne posjeduje puninu bitaka.

Čovjek je veličina jer nekako poznaje mjeru svake veličine, uzvišenosti, dostatnosti, dostojanstva, izvrsnosti, eminentnosti, prisebnosti, nepodijeljenosti, sebeozbiljenja, sebezprihvatanja i odobravanja. Sve to čovjek nije u najvećem stupnju, a ipak za sve to znade i razumije se u to.

On zna za veličinu i uzvišenost, ali istodobno i za svoju sitnost, drhtavost i nesigurnost. No upravo za to može znati jedino u usporedbi s onim gore spomenutim velikim i prevelikim, vječnim i savršenim, čemu ne prijete nikakva ugroza. Čovjek zna da je izmjeren na neizmjereno većoj mjeri od sebe. U tome je istodobno čovjekova veličina jer ima sposobnost spoznaje svoje malenosti.

10. Čovjek znade što treba činiti

Nije veličina čovjekova samo u tome što se razumije u ono što jest, u postojanje i njegove zakonitosti nego se razumije i u ono što treba biti. I tu je on dionik bezuvjetnoga, bezuvjetnog poziva ili bezuvjetne moralne obligacije koja mu kao slobodnom biću jednostavno i kategorički nalaže da teži za onim što je dobro, a pod svaku cijenu izbjegava ono što je zlo.

Nije tu na djelu samo zapovijed u prazno ili pak puka zapovijedalačka snaga i slijepa sila, nego je ta zapovijed upućena biću koje ima otvoren obzor spoznavanja, uspoređivanja, vrjednovanja, a to znači da zna što je ono vrijedno samo, što je ono dobro naprosto za što se isplati sve dati, jer je sve drugo u usporedbi s njime sitno i nesumjerljivo. Čovjek znade da je sve dobio onaj tko je to dobro zadobio. To se dobro ne može posvojiti i prisvojiti. Njime se ne može raspolagati po volji, nego se prema njemu tek može težiti kao prema cilju, opravdanju i osmišljavanju svih naših nastojanja i djelovanja.

Čovjek je i pod tim vidikom čudno stvorenje. U višestruko uvjetovanom biću pojavljuje se bezuvjetnost poziva, zapovijedi, obligacije koja se, uz svu bezuvjetnost, ne mora nužno slijediti, a to nikako ne znači da se ona može negirati i dovesti u pitanje, a pogotovo se ne može ušutkati i iskorijeniti dokle god je čovjek svjesno i slobodno biće. Čovjek je bitno obilježen tom ciljevitošću i naravnom mu težnjom tako da su neotuđive jedna drugoj. Čovjekom biti ne znači samo biti i znati nego i težiti za onim što spoznaje bezuvjetno vrijednim. Čovjek nije vrijedan ako toga nema, ili, točnije rečeno, čovjek se istinski ne ozbiljuje ako ne teži za onim, ne samo višim od sebe, nego za apsolutno najvišim. U tome se sastoji čovjekova slava, u tome što on teži prema onom najslavnijem i najglavnijem, najvrjednijem, temeljnom i onom jednom, najpotrebnijem.

U tom se čovjekovu stanju pokazuje i bezuvjetnost zova i bezuvjetnost onoga na što je zvan. Pozvan je na ono najvrjednije, na istinsko i izvorno, na čemu participira sve iole vrijedno pa čak i ono prividno, jer se i ono priviđa kao vrijedno. To istinsko dobro jest naprosto jedno jer ono ne može biti podijeljeno, nego samo može udijeliti bitak, istinitost, dobrotu, jedincatost i bezuvjetnu obligaciju.

Čovjek znade za bezuvjetnost istine jer se i svaka laž pokazuje kao njoj protivna i svaka tvrdnja pretendira na to da bude istinita pa čak i ona da nema istine. I ta tvrdnja može biti shvaćena samo ukoliko se pretpostavi da mora biti istine, pa stoga i ona živi u sebedokidanju, pretpostavljajući istinu. Iz bezuvjetnosti istine čovjek se nikako ne može izvući, pa sve i da uistinu želi odustati od istine. Ako li pak i odustane, ostaje istina da je odustao, ali se time nije oslobodio bezuvjetnog zahtjeva istine ni istine same.

Biće tako čvrsto ukrijepljeno u svojoj jedincatosti, ali i u bezuvjetnosti bitka, dobra, istine i bezuvjetne moralne obligacije, jest slobodno biće. Ono o sebi može odlučivati naspram svih tih bezuvjetnosti, jer je svjesno uvjetovanosti i sposobno je prihvatiti te izazove ili ih pak odbaciti, naravno, ne dokidajući njih, nego unakazujući sebe.

Slobodan čovjek zato može biti slobodan jer je otvoren prema beskraju bitka, beskraju dobra, beskraju istine, te stoga sve drugo što nije beskrajno ne može zadržati njegov obzor i dokinuti mu slobodu. Iz tog razloga čovjek ne može biti upotrebljavan ni za što drugo kao sredstvo jer on poznaje konačni cilj svih ciljeva i zadnju svrhu svih svrha. Ne može se uvrnuti natrag u neki sporadični cilj ili svrhu kako bi posve s vidika izgubio ono za što je stvoren da teži prema beskraju samom.

11. Otkrivati smisao života

Iz dosadašnjega razmišljanja slijedi da se životu ne može dati smisao, nego mu se može tražiti i otkriti smisao. Čovjek je težnja koja znade za samu sebe i tako nekako znade i za ono za čim teži, te tako otkriva smisao svoga života. Ne može on sam sebi dati smisao života, kako se to često govori u svagdanjem govoru. I ovdje vrijedi ona da nitko sebi ne može dati ono što nema, nego može otkriti ono što već ima. A čovjek svojim čovječstvom živi upravo u otkrivenosti, prikriivenosti, ili sakrivenosti, ali uvijek u nazočnosti smisla koji ga prati. Bez, recimo tako, minimalne spoznaje smisla, čovjek se ne bi odlučio na djelovanje.

12. Pokušaj odgovora na glavno pitanje

Pokušaj odgovora na pitanje kako je čovjek prva vrjednosta, i to čovjek kao vremenito, nestalno, nepotpuno, uvjetovano i kontingentno biće? Očito takvo biće na ontološkom planu ne može biti prva vrijednost ili vrjednosta jer jednostavno nije i ne može biti ono prvo što sve utemeljuje.

Je li, dakle, tvrdnja o njemu kao prvome pogrešna? S druge strane, ako čovjek ne vrijedi, što onda vrijedi? Čovjek otkvačen od bezuvjetnosti, o kojima smo govorili, bio bi zaista nečovjek i posve bezvrijedan. Čovjek kao pojedinačno biće upravo se ovrvjednovljuje poštujući ono naprosto vrijedno i poželjno. U njemu uvjetovanom objavljuju su bezuvjetnosti koje vrijede samo zato jer su utemeljene u bezuvjetnom samom. Dakle, preko njih čovjek dospijeva do temelja svakog bića, bitka i vrijednosti. Ako čovjek nije u bićevnom ili ontološkom smislu prva vrijed-

nost ili vrijednota, onda je to u spoznajnom, jer se preko njega očituje i spoznaje ono najvrednije.

Ukoliko je čovjek jedino biće na svijetu koje znade za ono naprosto vrijedno, on time postaje prva vrijednota u svijetu. Ne kao utemeljenje svijeta, nego kao spoznaja temelja svakog postojanja, vrjednovanja i istinitosti. U otvorenosti prema vrijednom naprosto, prema Bogu, čovjek je posebno i zasebno biće u svijetu koje ima »svoju zvijezdu na nebu«, to jest koje ima otvor prema tajni svih tajni, od koje sve vrijedno ima svoju vrijednost.

Čovjek je, dakle, prva vrijednota ukoliko znade za svoju utemeljenost u onoj iskonskoj Prvoj vrjednoti, koja vrijedi samom sobom, a ne u odnosu na nešto drugo. Tu svoju prvu vrjednotu čovjek treba ovrjednovljivati u aktivnom odnosu prema onoj naprosto Prvoj.

Gledajući, dakle, s naše strane, čovjek je prva vrijednost i vrjednota, ali ona koja je utemeljena u onoj naprosto Prvoj i on zna za to utemeljenje te svjesno živi taj odnos i nitko i ništa se ne smije i, na kraju, ne može staviti između njih ukoliko sam čovjek ne pogriješi i ne pobrka istinski objektivni red vrijednosti i vrjednota i na Božje mjesto postavi nešto drugo. Tu je čovjekovo dostojanstvo gledano filozofski. Teološki pak gledano, on je dijete Božje, puno više, zapravo neizmjereno više, nego li je dijete svojih roditelja.

Čovjeku je osnovna zadaća i potreba biti čovjek, a da bi se on ostvario, ne smije ostati zatvoren u sebe ili u nešto ograničeno, nego mora živjeti svoju otvorenost prema neizmjernom i prema njemu težiti. Čovjekovi apetiti ne smiju biti suženi, nego u neprestanoj dinamici mora sebe potvrđivati. Bez otvorenosti prema transcendenciji čovjek će biti zatočenik imanencije te će tako pervertirati jer neće biti u aktivnom odnosu prema izvoru svega lijepog, dobrog, istinitog i poštenog.

MAN'S PRIMARY TASK IS MAN HIMSELF

Nikola Stanković

Summary

This essay probes into the question of what man's primary task might be and what renders it such. It discusses the impossibility of man's remaining in his immanence and achieving self-realization at the same time. Man realizes himself through his interactions with the people in his midst, but especially by means of dialogue with others: dialogue is made possible through common insights into the basic determination of being and through one's comprehension of one's unconditional obligation to actively strive for the good. In this way man opens himself up to the world of another's individuality and to love as a fact which determines not only his mere survival, but the true humanization of his self.